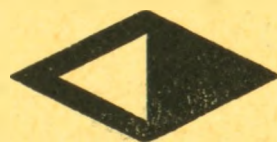

DR KENÉZ - KURLÄNDER EDE

SZEMLÉJE

SZOMBAT

KÜLÖNÖS KITÉRÉS

Dembitz Gyula: Budapesti hitközséget. — Stern Samuné négyéves terve. — Miért maradt zsidó Gaal Franciska? — Hevesi Ferenc: Egy-ségben az erő. — Reformzsidók nálunk. — A munkácsi csodarabbi lapot alapított. — Olvasom . . . ! Nem olvasom . . . ! — Érdekes riportok stb.

VII. évfolyam 17—18. szám.

1934. augusztus 4

A címlap Berény Róbert rajza.

Szombati olvasmány

„Ékev“ hetiszakaszhoz

„És következménye („Ékev“) lesz annak, ha meg fogjátok őrizni ezeket a törvényeket. Az Örökkévaló meg fogja őrizni számodra a szövetséget és a szeretet“.

(Talmud: Ben Azzáj mondotta: a jótett jutalma a jótett, azaz az ember valóságának ne legyenek anyagi okai, ne azért legyen jó, hogy földi életében jó dolga legyen, hanem magával az Istennel való lelkipcsolat „a szövetség“ legyen a legnagyobb jutalom. A vallásosság második jutalma ez: „megőrzi a szeretet“. Azaz a legnagyobb boldogság, ha az ember képes jót gyakorolni. Három tulajdonsága van a zsidóságnak: irgalmasok másokkal szemben, szeretetet gyakorolnak és szégyenlősek. Mit jelent ez a szégyenlősség? Abban nyilatkozik: nincsen bennük az az arcátlanság, hogy mondassák: „hát igaz, aljasságot cselekszem, de ez az én érdekem, tehát nem szégyellem magamat“. A zsidó szégyelje alárendelni az örök erkölcsi elveket a muló érdeknek).

„És most, oh Izráel, mit kíván az Örökkévaló tőled? Csak ezt: szolgáljad a te Istenedet teljes szíveddel és lélekked . . . Ime övé az ég és a föld, de csak őseidet kedvelte és kiválasztotta utódaitokat, s azért messétek le sziveitek gyatraságát s nyakatokat ne keményítsétek. Mert az Örökkévaló az urak ura, aki nem fogad el megvesztegetést, aki megszerzi az özvegynek és árvának jogát. Szeresétek az idegent, mert idegenek voltatok ti is Egyiptomban.“

(Ennek a gyönyörű intésnek mindenik szavához mély tanításokat fűztek a bölcsék. Az utolsóhoz például ezt: „Saját hibádat ne ródd fel másnak. Az emberek nagyrésze megszokta ezt tenni, szereti

a becsületességet, az előkelőséget, az eszmék iránti lelkesedést — másnál, de csak addig, amennyire ezt saját érdeke kívánja; szeret moralizálni másokat saját hibájával).

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG GYÁSZSA.
A pesti izr. hitközséget fájdalmas veszteség érte Tausz V. Lipót fakereskedő elhalálásával, aki mint a hitközség régi választmányi tagja és zuglói templomegyesületének elnöke, közbecsülést szerzett. Temetésén, amely hétfőn, e hónap 25.-án délelőtt ment végbe a rákoskeresztúri izr. temetőben, az Országos Izr. Iroda képviseletében megjelent Szántó Jenő alelnök, a pesti izr. hitközség előjáróságának képviseletében Nagy Andor előjáró és dr. Csörgő Hugó főjegyző, a pesti Chevra Kadisa részéről Kramer Miksa elnök, Bánó Dezső és Beck Jenő előjárók, a Liget Club részéről dr. Rein Artur ezredes. Testületileg jelent meg a zuglói templomegyesület és nőegylet, stb. A gyászszertartáson Lineczky Bernát főkántor funkcionált a templomi énekkarral, majd dr. Hevesi Simon vezető-főrabbi méltatta magas szárnyalású beszédében az elhunyt templomegyesületi elnök nagy érdemeit. A pesti izr. hitközség és a pesti Chevra Kadisa nevében Nagy Andor előjáró búcsúztatta Tausz Lipót közvetlen meleg szavakkal, míg a zuglói templomegyesület részéről dr. Stössel Lipót és Mezőfi Vilmos alelnökök mondtak megható búcsúztató beszédet. A sírnál a fakereskedők nevében Haás Emil, az elhunyt cégének nevében pedig Blum Ferenc mondtak utolsó búcsúszavakat.

LÖW-FESTSCHRIFT. A Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaft des Judentums a Löw Immanuel 80. születésnapjára megjelent ünnepi iratot 4 (négy) pengőért bocsátja az érdeklődők rendelkezésére. Megrendelhető e címen: Dr. Fridman Dénes, Ujpest, Beniczky u. 8.

A VAC FOOTBALL CLUB CSAPATÁNAK SZERVEZKEDÉSE. A VAC footballklubjának: a Vac Football Clubnak szervezkedése a jövő szezonra teljes erővel folyik. Legutóbb számos „próbajátékos“ részvételével a jóképességű „Csepeli Posztó“ cégesapattal tartott tréningmérkőzést. 6:1 eredménnyel. A VAC csapatában két vidéki játékos tünt ki, akikben és további játékosokban a VAC jelentékeny játékerőt fog nyerni az új szezonban.

SZOMBAT

Dr. KENÉZ-KURLÄNDER EDE
SZEMLÉJE

Dr. Kenéz-Kurländer Ede:

Aki „társadalom- politikából” tért ki

Ignotus Pál cikket irt „Ki hát a filozemita?” címmel a *Kaczér Vilmos* által kitűnően szerkesztett TOLL-ba. Ebben a cikkében előfordul a következő mondat: „Kikeresztelkedtem, meggyőződésből tettem, nem vallási meggyőződésből, hanem társadalompolitikából.” Ezt én nem értem, vagy nagyon is értem. Azt azonban sehogyse tudom megérteni, hogy lehetett ezt leírni másutt, mint egy végrendeletben, vagy posthumusnak szánt vallomásokban. Hogyan írhatta meg ezt egy lapba pont *Ignotus Pál*?

Nem akarom én bántani *Ignotus Pált*, akinek észjárását, komolyságát, beretvaéles logikáját, harcos készségét és megingathatatlan hitét az igazság végső győzelmében nagyon szeretem. Írásait szívesen olvasom mindig. De éppen mert sokra becsülöm, veszem bonckés alá cikkének egyes kitételeit. Végre is I. P. nem plutokrata sarj, akiben sohasem fejlődik ki száz százalékban a felelősség érzése. Az ilyen bankárivadék gyermekkorától megszokja, hogy az életben minden kisiklását elsimitja és rendbehozza a papa, a mama, a bácsi, a néni, vagy a sógor. A kastélyban nevelkedett író elírását, vagy elszólását megértem. De tudtommal I. P. a saját lábán áll és minden soráért maradék nélkül vállalja a felelősséget, vele szemben tehát joggal vetem fel a kérdést: a „kaschét”.

E harbe Kasche: súlyos kérdés, mely választ igényel. Szándékosan használom ezt a talmudi kifejezést, mert I. P. a következőket írja: „Soha nem igyekeztem levetni, palástolni, vagy kokárdázni emlékeimet és hajlamaimat, melyek eredetemről, környezetemről, talmudi őseim gondolatjárásáról árulkodnak.” A talmudi őseket nem

vonom kétségbe, különösen, ha *Ignotus Hugó* írásait olvasom. Csak a nagyapáig, *Veigelsberg Leó*ig ismerem I. P. családfáját, ezen túl nem, de a talmudista ősohöz nem fér kétség. Már Lerois-Boileau megírta, hogy minden zsidó ősei közt ott találunk 30 rabbit és 30 handlé kereskedőt. I. P. ősei közt bizonyára volt 30 rabbi, de ennek ellenére is kötve hiszem, hogy tudná pontosan, mi is az a talmudi észjárás. Nem valószínű, hogy valaha látott egy talmudi foliánst, arról meg biztosan fogalma sincs, hogy miben különbözik a Rasi szövegmagyarázata a glosszátorok megjegyzéseitől. Börne se tudta ezt, annál inkább *Meine*, aki alaposan ismerte a zsidók történetét is, ami különben csaknem azonos irodalomtörténetükkel.

Lehet, hogy tévedek, de én nehezen tudom elképzelni, hogy I. P. áttanulmányozta volna *Grätz* nagy művét a zsidók történetéről, avagy *Dubnov* hasonló munkáját, amely az újabbkori történetet is felöleli. Így van ez: a még-zsidók és a kitért-zsidók folyton írnak a zsidóságról, de még csak nem is ösmerik őseik történetét. Minden művelt arisztokrata foglalkozik heraldikával, genealogiával és numizmatikával, de a mi legműveltebb zsidóink között is csak elvétve akad egy-kettő, aki alaposan ismerné a mi csodálatos történelmünket és irodalmunkat.

Visszatérve a talmudi észjárásra, a SZOMBAT szűk tere nem engedi meg, hogy bővebben megmagyarázzam ennek lényegét, néhány példával mégis rá akarok világítani erre a kérdésre. Fialtal koromban lelkes olvasója voltam a nagyapa, *Veigelsberg Leó* ragyogó írásainak, de sem az ő, sem az unoka írásaiban nem találok talmudisztikus vonásokat. Ellenben *Ignotus Hugó* egyik-másik írása tiszta talmud, még pedig a javából. Valósággal halachikus értekezések. (Mert más a halacha és más az agada. Az evangéliumokról például nem mi zsidók, hanem világhírű protestáns egyháztudósok állapították meg, hogy ezek tiszta talmudi agadák). Nemrég jelent meg a *Magyar Hirlapban* *Ignotustól* egy cikk, amely erősen magán viselte a híres gaonok gondolatvilágának minden ismervét. Ugy hatott, mint egy középkori responsum.

Még egy rövid példa: *Matvany Lajos* írásaiból is hiányzik a talmudi észjárás. Ellenben ahogy szereti a betűt, imádja a könyvet, rajong az irodalomért, támogatja az írókat, felkutat elfelejtett jeleseket és ír gyakran a közönségsiker minden reménye nélkül: ezzel elárulja, hogy ügyes kereskedőkön kívül talmudtudós rabbik is voltak ősei között.

E kitérés után pedig térjünk vissza a „*Kasché*”-ra, a súlyos kérdésre, mely választ igényel. Hálátlan feladat megkérdezni egy kitért zsidót, hogy miért keresztelkedett ki? Erre olyan természetes

is lehet a válasz, hogy a kérdező elszégyenli magát. I. P. azt írja, hogy meggyőződésből keresztelkedett ki, nem vallási meggyőződésből, mert nincs Istenhite, hanem társadalompolitikából. Joggal vetem fel elsősorban azt a kérdést, hogy vajjon megmondta-e az őt megkeresztelő papnak, hogy nincs Istenhite? Ha I. P.-nak a neve nem volna Ignotus, akkor azt mondanám, hogy ezt megteheti egy „ignotus”, egy „nonnulus”, vagy zsargonra átfordítva egy „jachmedoresz”, de nem Ignotus Pál, Veigelsberg Leó unokája. És mit jelent a társadalompolitikai meggyőződés? Nálunk Biharban ezt másként hívják. Ezzel a meggyőződéssel az ember beléphet akár az egységes keresztény pártba is és amellet megmaradhat baloldali írónak és hírlapírónak. Ugyebár ezt mégsem lehet?

Meine is kitért bizonyára társadalompolitikából, de ezt nem kerdőzte, nem magyarázta és sohasem mondta, hogy meggyőződésből tette. Ezzel szemben igyekezett fiatalkori botlását sok-sok írásával és különösen vallomásaival expiálni. Több híres versével nemcsak magának, hanem a zsidóságnak is annyi dicsőséget szerzett, hogy végül mégis belekerült a zsidó irodalom *Pantheonjába*.

Ismertem személyesen I. P. nagyapját, sőt nagyanyját is — jogász koromban együtt nyaraltunk Gleichenbergben — és hajlandó vagyok I. P. fent idézett mondatát fiatalkori kisiklásnak minősíteni, mert nem tudom, hogy hány éves I. P.

AZ ORTHODOX KÖZPONTI IRODA UJ ELNÖKE HÓMAN KULTUSZMINISZTERNÉL. K a l l a n - F r a n k l Samu, az orthodox központi iroda újonan megválasztott elnöke hivatalosan bemutatkozott Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszternél. Megjelentek Frankl Adolf örökös tiszteletbeli elnök, felsőházi tag, aki utódát a miniszternek bemutatta és dr. Reiner Imre, az iroda jogtanácsosa. Hartstein Lajos elnökhelyettes nyári szabadságát tölti és így nem jelenhetett meg. A miniszter kitüntető szívélyességgel fogadta az elnököt, biztosította legteljesebb jóakarataról és annak a reményének adott kifejezést, hogy kiváló elődének nyomdokain fog haladni és ennek szellemében fogja vezetni a hazai hithű orthodox zsidóságot. A miniszter kiemelte azt a nagy értéket, amelyet az orthodox zsidóság mély vallásosságánál fogva is az országos közérdek szempontjából jelent. Örömeinek adott kifejezést azon, hogy Frankl Adolf továbbra is az orthodox zsidóság felsőházi képviselője marad.

SÓ S E N D R E CSALÁDI ÜNNEPE. Folyó évi július hó 14-én d. u. tartották meg a Siesta Szanatóriumban Sós Endre főszerkesztő fiának, Ivánnak Ábrahám frigyébe való felvételi ünnepét, amelyen nagyszámban jelentek meg a család barátai. Ott voltak többek között: Hevesi Ferenc és Würdiger József főrabbi, Fábrián Béla és Gál Jenő országgyűlési képviselő, Roóz Rezső, Feleky Géza, Kenéz-Kurländer Ede és Fodor Oszkár szerkesztők, Nagy Lajos fővárosi bizottsági tag, Rcmán Ernő műépítész, Fischer Jenő igazgató, Dobó Dezső főtörzsorvos és mások. Az ünnepséget követő uzsonnán Hevesi Ferenc főrabbi köszöntötte meleg szavakkal Sós Ármin vezérigazgatót, a nagyapát és Sós Endrét, az apát, azt kívánva, hogy a neves család harmadik generációja is az elődök ösvényén járjon.

Dr. HEVESI FERENC:

Egységben az erő

Amerikai utam alkalmával módomban volt látni, hogy milyen károkat okozhat az egység hiánya, a szervezetlenség a felekezeti életben. New-Yorkban magában mintegy 2000 hitközség van. Ez azt jelenti, hogy ott hitközség, mint olyan, voltaképpen nem is létezik, csak templom-egyesületek vannak, melyek igen különböző módon töltik be hivatásukat.

Tagadhatatlan, hogy van bizonyos előnye az ilyen rendszernek ott, ahol nincs kötelező hitközségi adózás. A sok apró egyesület nagyon sok apróbb-nagyobb kvalitású és vagyoni eszközzel bíró embernek nyújt alkalmat hitéleti szerepkörhöz jutni, akik sok esetben talán csak azért áldoznának, hiszen igen gyakran még a legönzetlenebb és legvallásosabb embernél is a nemes cselekedetek rugóját a hitközségi életben megszerzett, vagy megszerzendő tekintély képezi. Ennélfogva a több hitközség több egyénenként hozott áldozatot jelent és azt, hogy többen kapcsolódhatnak be a hitközségek vezetésébe.

Ez az egy előnye megvan a sok apró hitközség létesülésének, de kétségtelen, hogy egyéb előnye aztán nincs. Mert az, hogy sok hitközségnek sok temploma van, valóban előny; viszont ez egyetlen nagy hitközség keretében is éppenígy elképzelhető és meg is valósítható. Sőt, szerény véleményem az, hogy ha a new-yorki zsidóság egy hitközséget alkotna, akkor az általa fenntartott 2000 templom férőszáma átlag nem 40—100 ülés volna, hanem átlag 1000, tehát nem százhuszezer ember, hanem kétmillió ember ajtatoskodhatna bennük. Egy hatalmas anyagi eszközökkel rendelkező nagy hitközség jobban tud gondoskodni hivei lelki szükségleteiről, mint szegényes és kis hitközségek sokasága.

Az egység hiányának a valóságban igen nagy hátrányai mutatkoznak. Elsősorban jelentkezik ez az egységes lelki vezetés, a hívek egységes irányításának

hiányában. Ahány templom van Amerikában, annyi a ritus. Ókonzervatív, orthodox, modern, ultramodern, chaszideus, reform és ultrareform irányzatok tarka egyvelegben virító kusza szövevénye az ottani hitélet. Vannak orthodox templomok, ahol a bameh madlikint péntek este el nem hagynák, de kalap nélkül imádkoznak; vannak reformtemplomok, amelyekben chaszidikus táncokat roznak, — egyszóval az egyéni változatosság kaotikus zavarát találhatjuk az egész vonalon. Ha holnap akadna valaki, aki bevezetni óhajtaná a véres áldozatokat, bizonyára tudna toborozni néhány minjant érvényesülni akaró urakból és hölgyekből. Szellemi téren is ily elfajulásokat találunk. Számos szekla létesül, melyek jobbra és balra kacérkodnak koreszmekkel, babonákkal, idegen vallási felfogásokkal és meghamisítják a tiszta zsidó gondolatot.

Ugyanez a helyzet állhat elő akkor is, ha egy nagy hitközség központi szerve és periferiális szervei közt laza a kapcsolat; itt is mutatkozhatnak egyéni ambíciók nyomán fellépő egyéni különbségek, ám ahol erős centrális ellenőrzés és irányítás van, ott az ilyesmi lehetetlen.

A széttagoltság hátrányos voltában nem kis szerepe van annak a ténynek, hogy rendkívüli egyéniségekben, hatalmas tehetségekben, mély és intuitív, a nagy közösséget befolyásolni és irányítani tudó lelkekben — egyszóval providenciális emberekben nem igen bővelkednek közületeink. A sok apró hitközség élére papi, vagy világi vezetőül kis kaliberű emberek jutnak, akiknek szava az autonómia elve folytán döntő a maguk körében, míg az esetleg bölcsebb, komolyabb, értékesebb más községbeli vezető jó irányítását, okos tanácsát elutasítják, mint hivatlan prókátorét, ha az ügyek iránti buzgalomból, jóakarattól hozzászólna az ügyekhez. Így a közepes értelmiség politikai iskolázatlansá-

ga, vallási képzetlensége és középszerűsége uralkodik és még jó, ha súlyos hibák nem ássák alá a zsidóság érdekeit, a vallás és a hitbéli misszió ügyét. Ha azonban egység van a nagy newyorki zsidóságban, avagy bárhol egybeütt, akkor az élvonalon levő nagy szellemi és politikai, egyházi és világi vezérek értékes irányítása, bölcsessége érvényesül a hitközségi élet egész vonalán, a hitközségnek méltó képviselője van és a közület hierarchiájában a kisebbek a nagyobbak szavát és útmutatását követve, helyesen fogják hivatásukat szolgálni Izrael javára és Isten igaz dicsőségére.

De a rengeteg visszaélésnek is elejét tudja venni az egységes adminisztráció. Odaát Amerikában a mai metsző holnap rabbivá nevezi ki magát és papi funkciókat végez. Egyes mézárszékekben taglózott marhát adnak el „kóser“ gyanánt és hasonló fajtájú vendéglőkben vajjal sütik a „kóser“ húst. Hogy volna ez lehetséges, ha egységes ellenőrzés folyna. Mindaddig, míg nincs egység, mindig lesz egy-egy züllött tanítóból, vagy állástalan kereskedősegédéből átképzett „rabbi“, aki az elismerés pecsétjével látja el az ilyen üzelmeket, ám egységes hitközségben az ilyfajta visszaélések lehetetlenek.

A legfontosabb előnye azonban az egységnek abban az impozáns erőben rejlik, amely megnyilatkozik benne és általa. Milyen más öntudata van annak a vezérnek, aki tudja, hogy mögötte száz-ezrek egységes akarata áll, mint annak, aki legföljebb pár emberre támaszkodhat. És milyen erőt nyilváníthat kifelé az ilyen hatalmas hitközség. Egy ilyen hitközség akaratával és erejével minden tényezőnek számolnia kell, egy ilyen hitközséget nem lehet negligálni.

De jaj, ha egymás melletti hitközségek egyforma pretenziókkal léphetnek fel és egymás akaratát paralizálni igyekeznek, ha kicsinyes intrikákkal bénítják meg egymás munkásságát, ha nem jó célokért együtt működnek, de egyéni érdekek miatt egymás ellen támadnak. Olyankor derül ki minden hátránya, ká-

ra és átka a szétagoltságnak.

Azért minden törekvést, mely hitközségeket akar szétdarabolni, kárhoztatnunk kell, ám áldunk, nagyrabecsülünk és magasra értékelünk minden egysége-sítő törekvést.

Annak idején arra kértek engem amerikai híveim, hogy maradjak New-Yorkban és szervezzem meg a nagy hitközséget. Nem vállaltam e nehéz feladatot, melyhez kellő erő és tapasztalat nem volt bennem, de szeretettel propagáltam a gondolatot, míg hivatali kötelességem haza nem szólított. Az ottani magyar zsidóság egységes frontja megalakult szavam hatása alatt és én büszke vagyok arra, hogy némi részem volt az Amerikai Magyar Zsidók Szövetségének gyönyörű elindulásában.

Vajha ennél is jelentősebb, átütő sikere volna, teljes megvalósulása a nagy egységesítő mozgalomnak, mert az a zsidóság megerősödését fogja eredményezni.

Özv. Fejér-Weisz Mórné szül. Lippe Róza, mint édesanyja, dr. Fejér Sándor, mint testvére úgy a maguk, mint az egész rokonság nevében fájdalommal tudatják, hogy

Fejér Gyula

író

életének 59-ik évében, hosszú szenvedés után, 1954 július 8-án elhunyt.

A megboldogult temetése 1954. évi július 10.-én d. u. 4 órakor volt a rákoskeresztúri izr. temetőben a családi sírboltban.

Emlékét soha el nem múló kegyelettel fogjuk megőrizni.

Budapest, 1954. július 9.

Dr. Fejér Sándorné szül. Hirsch Piroska sógornője, dr. Kálmán Márton sógora, Kálmán László Mihály unokaöccse, Fejér Margitka unokahuga.

Stern Samuné

Siófokon nemcsak a Balaton grandiózus tava felett látja hallgatólag nyári éjszakákon csodálatos szépségben kigyulladó csillagait a leírhatatlanul szép égboltozatnak, — a lelkében a női jóságnak, a bájnak örök csillagai tündökölnék példaadó zsidó hűséggel.

Fogadalmat tett, hogy a Dohányutcai templom frigyszekrényét, tóraasztalát és egyéb szent szerelvényeit megajándékozza kezemunká-

jának remeklésével. A szentírás ama jámbor asszonyainak példáját követi, akikről azt olvassuk, hogy „szívük szerelmével szöttek, fontak, hímeztek, csillogó tündérszálakkal regénybeillő gyönyörüségeket”. Éjt, nappalt összetéve munkálkodik balatoni lakása erkélyén ez az igazi nagyasszony.

A mi időnkben nagyon elkopott és felkapott jelszó a nagyasszony kifejezés. Stern Samunéra teljesen ráillik ez a jelszó, amelyet visszaadhatatlan módon juttat kifejezésre az „Eschesz Chajil” bibliai veretű fenséges prédikátum. Aki négy esztendő t szánt erre a munkára és szeretettel végzi ezt a 28 darabból álló iparművészeti szempontból is bámulatos remeklést, annyira a szíve szent ügyének tekinti, hogy még a nyaralásának pihenő napjait is megszenteli — annál nem banális

szépetmondás a „nagyasszony” kifejezés.

Nem pusztán selyemfonalakat, aranyhímzéseket remekel munkájában; brabanti csipkék hófehérségével, brüsszeli veretek szépségével vetekszik a műve. — Stern Samuné nemcsak a kezével, hanem a szívével is művész. Gondolatok, érzések simulnak lágyan a csodálatos fenséges műben. Senkitől nem látott könnyek, senkitől nem hallott sóhajok áztatják patyolatfehérré, ringatják selymesen lehetőszépségüvé az ő álmaiból valóság-gá változó alkotást. Nincs jogunk illetéktelen kézzel fellebbenteni a fájdalmak, az emlékek álmfüggönyét. A függönyön belülré kerülni ősidőkben is egyedül a főpapnak volt joga. Így zarándokol ő a kegyelet lábújjhegyein az ő legszentebb szentélyének belsejébe — áldozó papi lélek. Függönyeiből, tóraköppenyeiből aranyos betük ragyognak elő és számára — csak ő látja azt — egy szent név tündöklök feléje, a legnemesebb édesanyjának, az ő felejthetetlen édesanyjának drága emléke.

Az ősmagyar legenda ismeri thüringiai Erzsébet meséjét, aki kosarában titkon kenyeret vitt szegényeknek, éhezőknek. Amikor valaki fel akarta fedni titkát, fellebbenteni a kenyeres kosár terítőjét, csodák-csodájára, a kenyerek rózsákká változtak. Szerény, de szent áhitatban Stern Samuné lelkék számára viszi széjjel a jó, a nemes cselekvések szinarany kenyereit, bevilágítanak azok példadóképen palotákba és kunyhókba egyaránt és átváltoznak nemes érzések örök illatú rózsáivá. Adja Istennek kegyelme, hogy ez a mi szépséges, az igazi női báj foglyul ejtő gyönyörüségében tündöklő nagyasszonynak zavartalan egész-

ségben, Istennek szerető jóságával körültelegve fejezhesse be áldott nemes munkáját és azontúl is még hosszú-hosszú éveken át gyönyörködhessek keze munkájában, hogy

az Irás szavai igazakká váljanak rajta, „*hogy legyen Isten kegyelme övele, szilárdítsa meg jóságos ujjainak alkotását*“.

(Siófok, 1954. július 25.-én.)

Holt forma vagy élő lényeg

Ilyen címen adta ki dr. Naményi Ernő igazgató az ő előadását, amelyet az „Ézsajás vallásos társaság“-ban tartott. Ez a tömörülés reform-jellegű istentiszteleteket akar kreálni, amint ezt már megírtuk. Az előadás Jesaja első fejezetével kapcsolatosan elmélkedik arról, hogy a vallásban a holt formánál fontosabb az élő lényeg. Új szempontokat ne keressünk ebben a kis elmefuttatásban, tartalmát már rendszeresen megírták, sőt szerző apjának: Dr. Neumann Edének, néhai nagykanizsai főrabbinak tankönyvében, amelyet a pesti hitközség adott ki, mindez ékesszólóan megtalálható.

Nincs terünk vitatkozni vele és így csak megállapítjuk, hogy **nem lehet** a zsidóságban csak úgy könnyedén szembeállítani a holt formát és az élő lényegget, mert például: a jomkipuri böjtölés forma ugyan, de a zsidóság számára mégsem holt forma. A szombat megtartása sem holt forma, legfeljebb kényelmetlen forma. Nem szabad elfelejteni, hogy minden vallás lényegében erkölcs és így tehát **csak forma ad lényegget** (forma [dat] esse rei) a **különbéle felekezeteknek**. Ha azonban Naményiék elégedetlenek a mai formákkal, éljék ki magukat saját körükben, saját megalkotta formájukkal, de saját anyagi áldozataikkal. A berlini „Reform-Gemeinde“ költségvetéséről is maguk a tagok gondoskodnak, nem pedig a nagy hitközség.

Egyébiránt az ilyen mozgalom csak akkor szép, ha harcias és alkotó, nem pedig a konzervatív hitközségtől, amelynek falait ostromolja, függni akaró. A harciassághoz azonban szükséges, hogy ez a társaság valóban „vallásos“ legyen, amint ezt előlegezi magának, mert egyelőre még csak „vallási“ társaság. Egyéb-

íránt nem tartom szerencésnek az „Ézsajás“ nevet, mert tulajdonképpen a slendriánságon alapuló görögösített formája a héber **Jesaja**-nak. Másrészt azért, mert a bibliai Jesaja könyvében sok olyas valami van, amit ők el nem fogadnak. Hiszen a próféta beszél a szombat-ról, a lélek gyönyörűségéről, amikor a hétköznapi profán dolgok végzése tiltva van. Ugyancsak ő beszél azokról a bűnösökről, akik sertést fogyasztanak.

De ezek a megjegyzések nem rosszakaratból fakadnak, inkább azt a reményt fejezzük ki, hogy a vezetők meg fogják mutatni, hogy ideáljaikért áldozni is tudnak.

HÁZASSÁG. Dr. Grün Albert ercsi-i főrabbi július 29-én tartotta esküvőjét a Dohány uccai templomban Schwitzer Mária kisasszonnyal.

HALÁLOZÁS. Stern Ábrahámot, a pesti izr. hitközség ny. elemi és polgári iskola igazgatóját vasárnap, július 29-én temették el a rákoskeresztúri izr. temetőben. Végső tisztességén megjelent az Országos Izr. Iroda képviselőjében Szántó Jenő, a pesti izr. hitközség előjáróságának képviselőjében Nagy Andor és Rosenák Miksa, Soltész József, Munkácsi Ernő, Csérgő Hugó és Bokor Izsó. Küldöttségileg képviseltette magát a pesti Chevra Kadisa is. Jelen voltak még Ballassa József, Gold Simon, Patai József, továbbá a tantestület tagjai Schichtanz Ármán izr. tanítóegyesületi elnökkel az élén és a hitoktatók Fényes Mór vallás-oktatási szakfelügyelő vezetésével. A temetési szertartáson Licht Izrael főkantor funkcionált és Fischer Gyula főrabbi méltatta gyászbeszédében az elhunyt igazgató érdemeit. A pesti izr. hitközség nevében Nagy Andor előjáró mondott búcsúztatót, az izr. tanítóegyesület és a hitoktatók nevében Fényes Mór, a Pro Palesztina nevében Patai József főszerkesztő, barátai nevében pedig Soltész József búcsúztatták.

Miért maradt zsidó Gaal Franciska?

A lapok színes riportokban számoltak be arról, hogy Gaál Franciska, a világhírű filmprimadonna házasságot kötött dr. Dajkovich Ferencsel. A házasságkötés csak a polgári hatóságok előtt folyt le, egyházi esküvő már csak azért sem volt, mert Dajkovich dr. katolikus, Gaál Franciska pedig zsidó, s nem is tért ki a házasság kedvéért, ám — mint ahogy a lapok meg is írták — reverzálíst adott, hogy születendő gyermekei katolikusok lesznek. Az a tény, hogy Gaál Franciska megmaradt ősei hitén, már csak azért is érdekes, mert néhány hónappal ezelőtt, mikor a készülő házasság híre kipattant, tudósítások jelentek meg arról, hogy a kitűnő filmprimadonna ki fog térni. Gaál Franciska meg is tette a kezdeményező lépéseket, úgy a budai, mint a pesti rabbinátnusnál bejelentette kitérés szándékát, ami mellett az illetékes rabbik minden meggyőző érve ellenére is szilárdan kitartott. Hogyan lehetséges tehát, hogy mégis megváltoztatta szándékát és megmaradt zsidónak? Ennek érdekes története van, amit alább mondunk el.

Gaal Franci jó barátságban van a felekezeti élet egyik előkelő vezető személművészeinek a feleségével. Ez az idősebb úriasszony, mikor tudomást szerzett Gaál Franci kitérés szándékáról, azonnal felhívta a filmprimadonnát, hogy fontos ügyben beszélni szeretne vele. Meg is állapodtak abban, hogy Gaál Franci felmegy hozzá ebédelni. Ebéd után megkezdődött a „hitvitata”. Az asszony igyekezett Gaál Franci lelkére beszélni. Körülbelül ezt mondta neki:

— Nézd Franci, te mint zsidó csináltál karriert és lettél világhírű. Akik karriered útját egyengették,

akiknek népszerűségedet köszönheted, azok is javarészt zsidók. Van-e hát értelme annak, hogy kitérj, különösen ma, amikor hittestvéreidet úgy üldözik, s amikor — mint a németországi események igazolják — a kitéréssel amúgy sem veheted le a zsidóságot?

Gaal Franci erre azt válaszolta, hogy nagyon sajnálja, de kénytelen kitérni, miután vőlegénye ősi katolikus családból származik és a család ragaszkodik a kitéréshez.

Az úriasszony tovább folytatta az ostromot, érvel érre halmozott, de Franci hajthatatlan maradt. „Kedves Néni, — mondta — a maga kedvéért minden áldozatra kész vagyok, csak ezt az egyet ne kérje tőlem.”

Másnap azután Gaál Franci felhívta telefonon idősebb barátnőjét és érdekes bejelentést tett. Elmondta, hogy sokat töprengett a tegnapi beszélgetésen és belátta, hogy a barátnőjének igaza van. Ezért úgy döntött, — s ebben a vőlegényével is megállapodott — hogy a születendő gyerekek katolikusok lesznek, de ő megmarad zsidónak.

Ez a hiteles története annak, hogy miért maradt zsidó Gaál Franci. Amit két rabbi minden ékesszólásával nem tudott elérni, azt elérte egy lelkes zsidó asszony szívből jövő, szívhez szóló, egyszerű szavaival.

A HAKOAH BUDAPESTI LÁTOGATÁSA. A bécsi Hakoah kézilabda szakosztálya a VAC tavaszi látogatását Szent István-kor fogja Budapesten visszaadni és a VAC bajnokságot nyert csapatával mérkőzni. Ez alkalommal a bécsi zsidóságnak ebből a nagy sportegyesületéből számos tag fogja elkísérni a férficsapatot, amelyen kívül valószínűleg a női csapat is Budapestre jön. Az érdekes mérkőzések iránt máris nagy érdeklődés mutatkozik.

Ifjúsági utánpótlás a felekezeti életben

Örvendetes gondolat, hogy a Pesti Izraelita Hitközség elnöke be akarja kapcsolni az ifjúságot a közéletbe, amivel a jótékony és kulturális intézményekben dolgozók utánpótlását meg akarja könnyíteni. Nem kell bővebben kifejteni, hogy éppen a mi időnkben az öregek-fiatalok problémája egyre nagyobb jelentőséget nyer a társadalomban. Az orvostudomány haladása, az állami és társadalmi közegészségügy kifejlődése következtében állandóan emelkedik az élettartam, aminek következtében mindig több az öreg, kevesebb a gyermek, kevesebb az ifjú, az öregek nem akarják pozíciójukat ott hagyni, az ifjak nem tudnak elhelyezkedni.

Igy van ez minden téren és így a felekezeti közélet terén is. Az irányítás a felekezetben az 55–60 év körüli emberek kezében van és így félni kell, hogy 10–15 év múlva aggodalmat keltő hézag fog beállani, mert addigra a mostani 45–50 évesek megöregszenek, de lényegében véve nem hasonlítanak majd a mai hatvanévesekhez, akiknek legnagyobb része még zsidó tradíciókkal, kellő zsidó tudással van telítve, amit a mostani fiatal generációról már nem lehet elmondani. Éppen ezért nagyon helyes a tradíció megkezdése a fiatal-ságnál.

Ennek az utánpótlási törekvésnek van a zsidóságban történeti előzménye. Már a régi szentélyben működött „a kohaniták virágja”, azaz a fiatalság, amely teljesen beletanult a kultuszi funkcióba. A gettóban a chevra körében mindennütt meg volt honosítva a juniorok intézménye, amely „meladzse” szláv néven a chevra összes teendőiben

kitünően működött. Természetesen ilyen utánpótlás ideológiai előképzés vallási beállítás mellett és azonkívül csak gyakorlati lehet. A talmud kijelentése szerint a gyakorlat, a „simus” nagyobb és fontosabb, mint a mestertől való elméleti tanulás. A „simus” szóból származik a „sámesz” szó, — a régi bölcsesség szerint tehát az ifjúságnak a szószeres értelmében sámeszi, azaz a legközvetlenebb gyakorlati tevékenységet kell folytatni.

Az ifjúságnak a hitközségbe való bekapcsolódása elsősorban szociális jellegű legyen, a mai idők szellemében, alkalmat kell adni az ifjúságnak, hogy résztvehessen a jótékony-ság szolgálatában és *tekintélye fokozására bizonyos fokig utalványozási jogot is kell neki adni, ami egyszersmind fokozni fogja erkölcsi felelősségérzetét.* A vallásoktatás munkájában is részt kell vennie, arra kell buzdítani őket, hogy hallgassák meg az oktatást s azután az illetékesek őket is hallgassák meg, amikor megteszik majdan észrevételeiket. Nyilatkozzanak arra nézve, hogy *ők annakidején mit nélkülöztek a vallásoktatásban,* milyen hibákat vettek észre, amelyeket ki kell küszöbölni. Be kell avatni őket a hitközség *pénzügyi gesztiójába,* hogy ne essenek áldozatul olyasfajta balhiedelemnek, mintha a felekezeti élet esetében *csupán adóhivatallal* volna dolguk, nem pedig erkölcsi célokért alakult és erkölcsi célokért küzdő szent testületről volna szó. És itt, ennél a munkánál olyan a helyzet, mint a peszachi hagadában, amennyiben ezek a fiatalok természetesen olyan járatlanok a hétköznapi életben, hogy hasonlítanak ahhoz a gyerekekhez, „aki még kérdezni sem

tud és így tehát meg kell nyitni a száját“. Azon kell lenni, hogy ez az ifjúság megnyilatkozzék, s hogy ne röstelje a megnyilatkozást. Mindezt egy kis komoly anyagi áldozattal meg lehet oldani. A cél érdekében együtt kell tartani a fiatalabb aktiv és avantgárdát. A hitközségnek bizonyos összeget kell rááldozni és meg kell csinálni ennek a gárdának a klubját, a ju-

niorok klubját, hogy ez a fiataltság az élet tengerének viharában, ebben a társadalmi alakulatban mintegy iránytűt kapjon. Az ifjúság munkájával és utánpótlási begyakorlásával is úgy van, mint ahogy néhai Podmaniczky báró mondotta a nemzeti-színházi Shakespeare-előadásokról: *vagy kitűnően kell megcsinálni, vagy sehogy, de — meg kell csinálni.*

Ferenc Józseftől Kemál pasáig'

A napilapok jelentései szerint a sztambuli örmények és zsidók felajánlották jótékonyági alapítványukat a török kormánynak repülőgépek vásárlására. Ezt közli a török kormány. Európában természetesen tudnak a sorok között olvasni. Éppen az örmények, akiket ezrével lemészároltak, fogják jótékonyági alapítványukat hadi célokra felajánlani? Valószínűleg tehát az történt, ahogy a német költő mondja: *Und bist du nicht willig, so brauch ich Gewalt.*“

Ugyanez történt a zsidókkal is a jelenlegi Törökországban: Először megfosztották őket iskoláiktól, azután, mint most olvasható, a Dardanellák környékéről száműzték őket és tönkretettek sok ezer embert. Ilyen előzmények után a lojalitás olyan színezetű, mint ahogy Oroszországban történt, amikor III. Sándor cár, a zsarnok egészségéért imádkoztak a zsidó templomokban és az egyik héber ujságban ártatlanul oda biggyesztették azt a tórai citátumot: „Isten látta Izrael fiait és mindent tudott“. (Azaz: látta őket, hogy mint nyomorította meg őket a cár és akkor tudta már, hogy hányadán van.)

A magyar zsidók történetében azonban van arra példa, hogy kimondott kulturális pénzből adományoztak katonai célokra, de ez igazán spontán lelkesedésből történt. Amikor a millénium évében megalkották a Magyar Izr. Közalapot, a begyűlt pénzből először is nagy alapítványt tettek a Ludovica zsidó növendékei részére. A szándék hazafias volt, de mindjárt észre lehetett venni, hogy eredeti célra sohasem fogják felhasz-

nálni, zsidó Ludovicások nem igen lesznek. Idők multán természetesen elértéktelenedett az alapítvány. (A második alapítvány a máramarosi havasok között felállított és fenntartott körösmezei iskola volt, amely a háború után megszűnt.) És megfordítva is történt a magyar-zsidók történetében. Felajánlottak pénzt hadi célra és a legfelsőbb hadúr kulturális célra utalványozta. A 60-as években történt ez. Bécsben egy nagy orthodox rabbitekintélyekből álló küldöttség felajánlotta az Izraelita Iskolaalapot hadi célra, mert féltették az alapból felállítandó Rabbiszemináriumtól az orthodox vallásosságot, de I. Ferencz József visszautasította ezt az ajánlatot és kulturális rendeltetésének visszaadta. . .

Ime, így változik a történelem kereke: az abszolút monarchia alatt a hadi célra felajánlott pénzt kulturális célra fordították és az úgynevezett török demokrácia a vallási és kulturális célra szánt alapítványokat elkobozza katonai rendeltetésre.

A HITKÖZSÉG NEM ENGEDÉLYEZ PÓTIMAHÁZAKAT. A pesti izr. hitközség előljáróság ezúton közli, hogy a nagy ünnepekre pótimaházak létesítésére az idén sem ad senkinek engedélyt, mert a hitközség templomai és imahelyiségei a pótimaházakat teljesen feleslegessé teszi és az ilyenek működése hitközségi engedély nélkül hatóságilag is tilos. Hasonlóképpen hatóságilag tiltva van főünnepi istentiszteleteknek a lakásokban való rendezése.

BUDAPESTI HITKÖZSÉGET!

Irta: DEMBITZ GYULA, m. kir. kormányfőtanácsos

Tisztelek minden ellenvéleményt és becsülök minden velem szemben álló felfogás, ha tudom, hogy becsületes meggyőződésből fakad. De ugyanakkor mélyen megvetem azokat, akiknek minden lépése, minden cselekedete magánviseli a személyi hiúság bélyegét.

Tisztelem és becsülöm a budai zsidó vezetők egy részének azt az álláspontját is, hogy a budai hitközség önállóságát semmikép sem szabad feladni és a pesti hitközséggel semmikép sem szabad egyesülni. Akik ezt az álláspontot komolyan megindokolják és nem tisztségeiket féltik az unifikációtól, azok előtt elvi ellenfeleknek kijáró tisztelettel kell meghajolnunk.

Én ugyan nem tudom követni a gondolatmenetüket. És nem tudom megérteni, hogy miért aggódnak annyira a 800 éves tradíciókért? Elvégre a *kegyelet és az emlék nem árucikkek*. A kegyeletet és az emléket nem lehet piacra vinni. Akik ettől félnek, azok talán nem tudják, mit jelent a tradíció.

Buda zsidóságának kétségtelenül vannak szép és nemes tradíciói, de ezeket abban a Budapesti Hitközségben sem kell félteni, amelyben egyaránt érvényesülnek majd a Duna két partján élő zsidóság erkölcsi és szellemi értékei. Ha van a budai zsidóságnak, az egyetemes zsidóság keretén belül, külön missziója, akkor ezt a misszióját fokozottabban teljesítheti az új, hatalmas hitközség keretében.

Nem győzöm egyébként elégszer hangoztatni, hogy *nincs másmilyen budai és másmilyen pesti, másmilyen óbudai és másmilyen kőbányai zsidó! Csak egyféle budapesti zsidót ismerek!*

A mai időkben, amikor a hitközségekre fokozottabb feladatok várnak, amikor több elcsesztet kell fel-

emelni és több szegényt kell gyámolítani, igazán szükséges minden zsidó erő egyesítése. *A mostani szörnyű korszakban egyesült erővel kell alátámasztani a pesti zsidóság országosjellegű intézményeit, amelyeket a budai részen lakó hittestvéreink is nap-nap után igénybevesznek.*

Ha lehetett annakidején külön városokból közigazgatásilag egységes Budapestet teremteni, akkor az egységesen felépített Budapesti Hitközségnek sem lehetnek akadályai. *Ha az orthodoxok megalkothatták közös budapesti szervezetüket, akkor nekünk neológoknak sem kell ugyanabban a városban több hitközséget fenntartanunk.*

A zsidó szolidaritás parancsolja a budai és pesti hitközségek unifikációját. A szolidaritás e parancsának teljesítése elől nem szabad, sőt nagy vétek kitérni. A budai zsidóság vezetői nem vállalhatják az egyesítés meggyőzésével járó felelősséget a jövő ítélőszéke előtt.

Bocsássuk tehát e kérdést a budai zsidóság ösválasztói elé! *Nem kétséges, hogy a budai zsidóság tömegei — a zsidó szolidaritás parancsa szerint — az unifikációra fognak szavazni!*

szó csupán:
**3 SIRKŐ
LÖWY-NÉL
BUDÁN**

**II. FŐ-UTCA 79.
TELEFON: 51-5-81**

**Alkalmi vételek
legolcsóbb áron!**

II. Zárda-utca 3
Margit körut sarok

OLVASOM,...

NEM OLVASOM...

Olvason

A polgármester a napilapok jelentése szerint 70 gyakornokot ki-nevezett. Egy zsidó vallású sincsen közöttük. Lehetetlennek tartjuk, hogy ezt a sérelmet ne lehessen jó-vátenni, ha illetékes felekezeti ve-zéreink kellő helyen s kellő módon fellépnének. Magyarország tudvale-vőleg a mai időben a konszolidált-ság szigete és így nem fog félrebil-lenni az egyensúly, ha egy kis meg-értő gesztussal egynéhány zsidó fiatalember boldogulását is lehető-vé teszik.

Olvason

örömmel Ignotus Hugónak leve-lét, amit hozzám intézett, mely szer-int egy rendszeres tanulmányt fog közreadni a zsidó problémáról. A levél így hangzik:

„Igen tisztelt Főszerkesztő úr!

Köszönöm és megtiszteltetésnek veszem felszólítását, de mivel a zsi-dó problémáról egybefüggő és rendszeres tanulmányban készülök álláspontomat kijelölni, nem apróz-hatom el incidentáliter. A témába vág a S ó s E n d r e vezércikke is, amely különben is, az elvtől füg-getlenül, őszintén érdekel.

Főszerkesztő úrnak igaz tiszte-lettel Ignotus Hugó.”

Olvason

Nagy Andornak új könyvében van egy vicc, amelynek pointje: „Der Arzt, der umsonst kuriert, kuriert umsonst.“ Ez tulajdonképpen csak úgy étrhető, ha tudjuk, hogy a zsargonban „umsonst“

kettőt jelent: ingyenest és eredményte-lent. Egyébként az egész kijelentés a talmudból van véve: „Aszjo d'magin, magin savjo“. (Orvos semmiért semmit sem ért.) A nemzeti orvosi szövetség, az a kurzusalakulat, amely küzd az ingye-nes orvosi munka ellen, jelszóvá választhatná ezeket a talmudi arameusi szava-kat.

Olvason

A kultuszminiszter rendelete szerint, eb-ben a tanévben az összes iskolákban Horá-tius emlékünnepélyeket fognak rendezni. Őszintén szólva: a mai tekintélytisztelet szempontjából a latin odaköltő egész habi-tusa tulajdonképpen destruktív, mert jölé-nyes, cinikus. És ezt a destruktíót nem is lehet ismert recept szerint a zsidóság befo-lyásának tulajdonítani, mert hisz éppen Ho-ratius beszél a körülmélt zsidókról és Apella-zsidókról, mint hiszékeny, naiv em-berekről.

Olvason

Néhány nappal ezelőtt ünnepelte a Harmadik Birodalom a skagerraki ten-geri csata évfordulóját. Az emlékünnep-ségen résztvevők ezrei lelkesen énekel-ték a híres német lobogódalt, amelynek alábbi refrénjét nemzeti dalként ismeri és dalolja a német nép apraja-nagyja:

Ihr wollen wir ergeben sein,
Getreu bis in den Tod,
Ihr woll'n wir unser Leben weih'n,
Der Flagge schwarz-weiss-rot.

Most pedig áruljuk el, ki ennek a dal-nak a szerzője. Földi maradványai ott pihennek a berlini zsidó temetőben és sírja fölött a díszes emlékoszlopon a kö-vetkező felirat olvasható: Robert Lind-er szül. 1824., meghalt 1886. Itt nyug-szik a lobogódal költője, amellyel ajku-ka a német matrózok a haza dicsőségé-ért harcoltak és haltak meg.“ És ezt a zsidó agyban született lobogódalt még máig sem „gleichschaltolták“ a németek. Micsoda feledékenység ez?!

Olvason

Pallenberget, a híres színészt szombati napon elégettette krematóriumban a felesége. Megbotránkoztak az összes felekezei körök. Ez is jele annak, hogy az egyéni életmódtól elvonatkoztatva a zsidóság összessége honvágyat érez a szombat szentségében kifejezett eszme után és szereti ezt legalább intézményesen megvalósítva látni.

Olvason

Futballoznak Teutelbaum szatmári chaszid-rabbi és Spira munkácsi főrabbi. A játéknál az egyik kapu Nagykároly hitűsége, a másik Huszt. Gólként szerepel egy-egy chérem, egy-egy anatóma. Nagykárolyban megválasztának rabbinak egy a szatmárinak nem tetsző férfiut, beröpit egy gólt. Huszton van egy, a munkácsinak megfelelő jelölt, amire a szatmári gólt rug Munkács felé. Természetesen ezek visszaélések, amelyek a régi, a tekintélyből folyó chéremet kompromittálják. De van valami vigasztaló a dologban. Aki érzi ebben a herce-hurcában, hogy igaza van, választottbírótság, Din-Tóra után kiált, mert meg van győződve róla, hogy ez a bíróság csak igazságos lehet. *Nem is tudom, miért fájnak a mi neológ rabbijaink s hitközségeink ilyen bíróságtól.* A munkácsi főrabbi a jelen esetben pláne azt javasolja, hogy a teljes tárgyilagosság biztosítására a bíróság elnökévé egy magyar rabbitekintélyt válasszanak.

Nem olvason

Ki akarják bővíteni a Rabbiseminárium felsőtanfolyamát 6 évre. Azaz a szemináriumban a 4 gimnáziumi osztályon kívül 5 év legyen az érettségig, mint eddig és a mostani 10 és fél szemeszter helyett 12 és fél szemesztert töltsenek a felső tanfolyamon, szóval, ha a 16 éves

fiu belép, 28 éves korban léphessen ki. Imponáló szám, de azért, akik ismerik a viszonyokat, tudják, hogy a túlprodukción és a végzetek működésében tapasztalt tökéletlenségeket nem lehet egyszerűen adminisztratív, azaz a szemeszterek felemelésével elintézni.

Olvason

Az egri statusquo hitközség igen magas (zene, héber, stb.) követelményeket támaszt egy pályázatban a fölveendő tanítóval szemben és mindezért 80 pengő havi tiszteletdíjat ajánl fel egy tanévre. Szomorú, hogy a hitközség anyagi viszonyai többet nem engednek meg, de akkor célszerűbb és szebb lett volna az ismert orthodox diszkrét formula: „Fizetés megegyezés szerint.“

Olvason

Maurois írt egy kis beszélyt a száműzött orosz hercegnőről, akinek ura taxisoffőr Párisban s aki a milliomos Kahn úr jótékony alapítványából emelt kórházba megy lebabázni. Amikor a sok zsidó doktor s maga Kahn úr is sürgönek-forognak körülötte, a vajúdo asszonyt némi lelkiismeretfurdalásféle fogja el hajdani, jó időkből véres pogromokat rendezető, antiszemita apjának bűneiért. . .

„Hiszen a zsidók olyan derék, jószívű, kedves emberek!“ — vallja be urának.

Mikor azonban szülés után a szepszis tünetei mutatkoznak rajta s Kahn úr hiába rendeli a betegágy köré Páris legelső professzorait, akkor szegény haladkló asszonyka halk véglehelletében suttogja ura fülébe: „Lásd, ilyenek a zsidók... sohse feledd el, hogy a zsidók öltek meg!“

Olvason

Csehszlovákiai lapok közlése szerint az összes munkácsi egyházfők egységesen állást foglaltak a közös strandolás ellen, és ilyen irányban tilalmat is kértek az országos hivataltól. Nagyon jellemző, hogy az erről szóló memorandumot magyar módra (azaz először a családi nevet) csak a főrabbi, a református és a katolikus egyház vezetői írták alá. Az akcióból egyébiránt azt látjuk, hogy

a munkácsi zsidók sem akarnak a közös strandolás örömeiről lemondani, csak hatósági kényszerre.

Olvasom

Börtönbe küldték az elmét. . . A brit akadémia elnöke, dr. I. W. Mackail, az évi közgyűlésen tartott beszéde során ezt mondotta: „Az akadémia hivatása az, hogy fenntartsa a tudomány színvonalát. Különösen fontos ez a mai időkben, amikor eláraszt bennünket a sekély kultúra. Most megkülönböztetett kötelességünk megvédeni a tudomány birodalmát ama veszély ellenében, amely olyképen fenyegeti, hogy azokban az országokban, amelyek egykor az emberiség központjai voltak, a börtönbe küldték az elmét. . . Mi egy olyan birodalom polgárai vagyunk, ahol nincs különbség zsidó és görög, árja és semita közt. A mi országunk egyetemes és a faj, amelynek gyermekei vagyunk: az emberiség.“

Balatonfüredi levél

Teli van a világ puszkapor-szaggal, Budán is áll még a harc az unifikáció körül, csak a Balaton mentén van igazi békevilág, a „Tanítók Üdülőtelepén“ megcsinálták az unifikációt az orthodoxok és neológok. Itt elkövetkezett a messiási korszak, együtt legelnek farkasok a bárányokkal. Orthodox farkasok neológ bárányokkal, mondhatjuk úgyis, neológ farkasok orthodox bárányokkal.

A legutóbbi szombaton vendég voltam az Üdülőtelepen és láttam péntek este a következő szívderítő jelenetet: Együtt imádkozott a két tábor, ugyanegy kiejtéssel, Stern főtitkár végezte a kántori funkciókat. A Kidduschról fölösleges megemlékezni. Az egyik asztalnál helyet foglalt Fischer rombach rabbi dr. Munkácsi Bernáttal, Mandel Bernáttal és dr. Adler Ignác gyulai főrabbiával. A szomszéd asztalnál dr. Schwarcz Benjámin rabbi prezideált. A következő csoport Braun Salamon tanfelügyelő, Bárd Rezső és Ábrányi Aladár igazgató családjaikkal. Ezután következik egy orthodox asztal: Stern Hermann főtitkár családjával, Tauber és Eckstein hittanárokkal. A szomszéd asztalnál ül dr. Fischer Gyula főrabbi menyee, Fischer Kornélné fiával és e sorok írójával.

Ezután következik a leggyönyörűbb virágoskert. Az asztalfőn rezideál egy szép szőke asszony, a híres bécsi Wolf Pappenheim leánya, férjével, dr. Deutsch Adolffal, az orthodox iskolák igazgatójával, öt kis leányukkal, akik mind szépek, kedvesek, olyanok, mint az orgonasípok. Mindegyik egy évvel fiatalabb a másiknál. Jómodoruak, meglátszik rajtuk, hogy a neves pedagógus apa és egy művelt anya gonddal neveli őket jámborságban és jámborságra. Az embernek e látványnál önkéntelenül benedekcióra áll a szája.

Kétségtelen, hogy az „Israelita Tanítók Üdülőtelepe“ a legnépszerűbb magyar zsidó intézmény. A kitűnő vezetés, a pompás konyha Ábrányi Aladár igazgató lelkes, önzetlen és fáradhatatlan munkásságát dicséri.

Fájdalomtól megtört szívvel jelentem, hogy drága férjem, a legönfeláldozóbb apa, nagypapa és rokon,

Herzog Ignác

úr,

a Herzog és Kohn cég alapítója, a csehszlovák szeszfinomítók egyesületének alelnöke, a szlovenszkói finomítók elnöke, a szlovák általános hitelbank igazgatósági tagja, a losonci zsidó hitközség elnöke, stb., stb.

áldásdús életének 70-ik, boldog házasságának 42-ik évében, július 27-én este 9 órakor hirtelen elhunyt.

Drága halottunkat vasárnap, július hó 29-én d. u. 4 órakor temettük a gyár udvarából a losonci temetőben.

Családunk gondviselő feje, büszkesége hagvott el bennünket, veszteségünk pótolhatatlan.

Losonc, 1934. július hó 28-án.

Herzog Ignácné
szül. Kohn Mariska, neje,
Sándor, Imre, Ferenc,
György, Ilona, Margit
gyermekai,
Marietta
unokája.

Székely Ferenc cikke körül

Székely Ferenc udvari tanácsos visszaemlékezést közölt az 1912. évi, a magyar zsidó egységes egyház megalkotására irányuló mozgalomról, az úgynevezett unifikációról. Erről a cikkről a „Szombat” mult száma megjegyezte, hogy csonka, mert a mozgalom vezéreit nem is említi. Erre vonatkozólag kaptuk a következő levelet a mozgalomnak egyik volt vezérétől, aki-ről Székely Ferenc az ő cikkében ugyancsak megfélejtkezett.

Igen tisztelt Szerkesztő Ur!

B. lapja f. évi július 7.-i számában apostrofálni méltóztatott, hogy miért nem szólok hozzá, hogy Székely Ferenc öméltósága mellőzte b. dr. Singer Bernát szabadkai főrabbi öcsém nevének felem-lítését, midőn visszaemlékezett az 1912-iki unifikációs mozgalomról.

Őszintén szólva azon én is nagyon elcsodálkoztam és elgondolkoztam rajta, vajjon megkérdezzem-e Öméltóságát, hogy mi az oka ennek a mellőzésnek, mert hihetetlennek találom azt, hogy a dr. Singer Bernát nevét, aki az egész mozgalom kezdeményezője, lelke és harcosa volt, akár feledékenységből is ki lehet hagyni? Székely Ferenc nemes magyar zsidó gondolkozása, áldozatkészsége, a zsidóságért egy emberéleten való küzdelme, boldogult öcsémben és bennem is csak mély tiszteletet és hálaérzetet ébresztettek mindig iránta és ez okozta azt, hogy hallgattam. Nem akartam drága halot-tunk békés nyugalmát és szent emlékét megzavarni azzal, hogy felelevenitsek egy meghalt meddő küzdelmet, mely közelebb vitte lángoló szellemét és beteg testét a rideg sirba és amely magyar földben piheni ki rövid, de dicsőséges életét, amely sírhoz százan és százan zárandokolnak még most is, hogy lerójják kegyeletüket a szent életű rabbi emléke iránt.

A magyar zsidó történelem, azt hiszem, nem fog teljesen megfélekedni a megdicsőültről annak dacára, hogy fel-lépése a mozgalom megkezdésekor a fővárosi zsidóság magasabb köreiben nem talált mindjárt rokonszenvre. Sőt! Nemcsak orthodox, de kongresszusi körökben számtalan ízben akarták elgáncsolni működését. Előttem úgy tünt fel a dolog és engem úgy informáltak, hogy Istenben boldogult dr. Mezey Ferenc — aki pedig élt-halt a magyar zsidóságért — volt egyike azoknak, kik csírájában akarták elfojtani a mozgalmat. Némelyek szerint egész

jóhiszeműen, mert nem akarta újra fel-eleveníteni a harcot az orthodox és kongresszusi hitközségek és irodák között, hanem tovább szerette volna a nyugodt, csendes lethargiát, mely e téren azon időben félálomba zsibbasztotta a zsidóságot. Mások szerint pedig azon kicsinyes indokból húzódoztak a belső, de mégis nagy horderejű zsidókérdés felve-tésétől, mert egy csendes, halk, szerény vidéki pap hozta felszínre a kérdést és nem valamely fővárosi hatalmasság.

• 1910-ben voltam látogatóban Szabadkán dr. Singer Bernátnál és együtt beszélgetvén dr. Székely Áron öcsém szabadkai ügyvéddel, mint mindig valahányszor összejöttünk, el kezdett kérde-zősködni az ujhelyi három hitközség viszonyairól, élőkről és holtakról, mert szive-lelke egyaránt el volt telve mindhárom hitközség iránti szeretettől. Hiszen a statusquo anyahitközség szülöttje volt, Löw Lázár főrabbi, nagy talmud-tudós rokona, Singer Izrael híres pedagógus fia, aki orthodox és chaszideus chéderben kezdte elsajátítani talmudismereteit és a budapesti rabbiszemináriumban és egyetemen végezte tanulmányait. A beszélgetésből mindhármunkban leszűrődött a gondolat, hogy egyesíteni kellene Nagy-Magyarország zsidóságát, mely unifikáció hatalmas befolyást gyakorolhatna és úgy befelé, mint kifelé tudományával, tehetségével, képzettségével, műveltségével, művészetével, ipar és kereskedelmi, ethikailag és politikailag magas tekintéllyé növelné a zsidóságot. Elhatároztuk, hogy a boldogult az alvidéken, én meg a felvidéken kezdem meg a küzdelmet. A szabadkai hitközség és akkori elnöke lelkesen felkarolta az eszmét és a boldogult megalapította unifikációs lapját, melyet sokszor elejétől végig egymaga írt tele. Én pedig a budapesti lapokban cikkeztem az ügyről és hálával kell megemlé-keznem Szabolcsi Miksáról, aki azonnal felkarolta és terjesztette a nagy horderejű eszmét, amely rohamosan terjedt az egész országban és amely létrehozta az eddig nem látott nagygyűlést, melyen az egész neológia, majdnem az összes statusquo hitközségek és sok orthodox hitközség is résztvett és amelyen Székely Ferenc el-nökölt, aki sajnálatos módon megféle-kezett már dr. Singer Bernátról, aki pe-dig minden előkészítő gyűlésen, amely Székely Ferenc úri lakásán és Szabolcsi Miksa vendégszerető házában tartatott, velem együtt jelen volt — többször táv-irati meghívásra. És igaza van mélyen tisztelt Főszerkesztő úrnak, hogy nagy

háládatlanság volna megfélekezni szegény Ujváry Péterről is, aki minden tudását, minden tehetségét fektette bele a nagyfontosságú ügybe. Nemesak lelkes előharcosa lett az unifikációnak, hanem remek tollával, mély zsidó érzésével kritikailag is boncolgatta azokat a terveket, amelyek akkor felmerültek, hogy miként lehetne

az orthodox és kongresszusi valósi irányzat érintetlen hagyásával egy közös szervet alakítani a magyarhoni zsidóságnak a külvilággal és a mindenkori kormánnyal szemben való egységes képviselőjére.

Sajnos, azóta is, most is sokszor éreztük ennek a hiányát és a németországi példa mutatja, hogy ezt a gondolatot ma sem szabadna elhanyagolni. Dr. Singer Bernát és Ujváry Péter önzetlenül harcoló, nemes lelkű férfiak megdicsőült szelleme lebegjen tovább is felettünk, hogy szorongatásunk idejében minden igaz zsidó szív egymásra találjon a higgadt, békés, bölcs önmérséklettel. És ne legyünk hálátlanok egymással szemben, még ha nagy eszméink csak kis diadalt arattak is. Azt hiszem, hogy a nemes gondolkozású Székely Ferenc be fogja látni, hogy Főszerkesztő úrnak igaz volt, hogy e két férfiuról, még ha halottak is, nem szabadott volna megfélekezni. Sőt!

Jellemzésül és az akkori idők féltékenységéről még csak a következőket vagyok bátor megjegyezni:

Programba volt véve, hogy az 1912. évi országos nagygyűlés reggelén a Rembach utcai zsinagógában lesz istentisztelet, melyen dr. Singer Bernát fogja az ünnepi szónoklatot tartani. Midőn a meghatározott időben vele együtt ott több százan megjelentünk, a templom kapuja zárva volt! . . .

A nagygyűlésen dr. Singer Bernát is jelentkezett velem együtt felszólalásra. Ő szegény nem juthatott szóhoz, mert nevét fel sem hívták, és amilyen csendes, békés, szerény ember volt, mosolyogva hátrahúzódott az emelvényről. Én magam is csak a legnagyobb erőfeszítéssel, felhívás nélkül kezdtem el beszélni — akkor még birtam tudóval több ezer ember előtt — és fejtettem ki a statusquo hitközségek álláspontját, hivatkozva b. Löw Jeremiás néhai ujhelyi nagy rabbira, aki még egykor mindhárom hitközség rabbija volt.

Dr. Singer Bernát életében Szabadkán egy zsidó hitközség volt. Egyformán sze-

rették, tisztelték és becsülték őt neológok és orthodoxok. Szombat és ünnepnap délelőtt a nagy templomban prédikált, délután pedig a szorosan lakása mellett levő orthodoxok által látogatott imaházban tartott dróschét. Azt hitte, hogy mindenütt ilyen egyértelmű békeségben fogja hirdetni és keresztülvinni az unifikációt minden hiúságtól mentes, szerény, békés szereplésével, lánglelkű szónoklatával, forró, megingathatatlan konzervatív vallásosságával, izzó magyar zsidó hazaszeretetével. Csalódott, mint jó magam is gyakran 70 éves koromig. Pedig mindketten hittünk és ma is hiszek a zsidóság etikai hálaérzetében és abban, hogy dr. Singer Bernát neve a magyar zsidóság történelmébe be lesz írva.

Sátoraljaujhely, 1934. június hó 6-án.

Mély tisztelettel

Dr. Székely Albert

HALÁLOZÁS. Fejér Gyula július 8.-án, életének 59. évében hosszas szenvedés után elhunyt. A Józsefvárosnak közismert és közbecsülésben álló polgára volt, aki egy szűkebb baráti körtől eltekintve, teljesen visszavonult életet folytatott. Mint többszörös háziúr a József körút 22. számú házban, művészi izléssel berendezett Tuskulanumban élte le utolsó éveit.

Fejér Gyula fiatal korában Szalontay Gyula álnév alatt novellákat írt, tizenöt regénye maradt kiadatlan. Festegetett is, de ezzel sem lépett a nyilvánosság elé, ellenben képek és könyvek terén műgyűjtő volt és arra volt a legbüszkébb, hogy a magánkézben levő legértékesebb Petőfi-gyűjtemény családjá birtokában van! Mint agglegény édesanyjával élt együtt, akit rajongásig szeretett és abban élte ki magát, hogy nagyon sok jót tett a szegényekkel, de főként az írókkal és a festőkkel. Fejér Gyula Biharból származott, Geszt mellett szomszédos birtokos volt a Tiszáékkal és így került baráti viszonyba Tisza István gróffal.

Július 10.-én délután négy órakor temették el a rákoskeresztúri családi sírboltba, ahol dr. Fischer Gyula főrabbi parentálta el és méltatta érdekes és értékes egyéniségét. A liturgikus énekeket Lineczky Bernát főkantor végezte az operai kórus kíséretében. Az elhantolás előtt megható szavakkal búcsúztatta a barátok nevében Szegedi István. Dr. Fejér Sándor orvos fivérét, dr. Kálmán Márton ügyvéd sógorát gyászolják. A „Szombat” egyik legrégebb és leghűbb olvasóját veszítette el vele.

Bialik halála

Július 5.-én, a bécsi Auersberg szanatóriumban meghalt a zsidóság legnagyobb költője, Chaim Nachman Bialik. Pár nappal előbb epeoperációt hajtottak végre a 61 éves költőn, amely sikerült is, de később szívgyöngeség lépett fel és Bialikon nem lehetett segíteni.

Bialik halála mindenütt a világon őszinte részvétet keltett. Különösen Palesztinában váltott ki megrázó hatást a halálhír. A gyász jeléül az összes iskolák egy napig zárva maradtak. Minden középületre és magánházakra kitűzték a gyászlobogót. Bialik özvegye a világ minden részéből rengeteg részvétlávíratot kapott. Palesztina főkormányzója, Sir Arthur Wauchope a következő táviratot intézte az özvegyhez: „Fogadja legőszintébb részvétem kifejezését. Férjének korai halála fájdalmas veszteség a zsidó nép számára. A halál egy olyan férfiú kezéből ütötte ki a tollat, akinek zsenije nagy mértékben hozzájárult a modern héber nyelv és irodalom újjászületéséhez.”

Bialik holttestét a bécsi temetőben ravatalozták fel. A ravatal előtt ezren és ezren vonultak el, köztük a zsidó intézmények és a külföldi cionista szervezetek képviselői is, akik néma főhajtással hódoltak a nagy halott előtt. A gyászszertartás után Bialik maradványait kopsóba zárva Triesztbe, majd onnan hajón Palesztinába szállították, ahol az egész zsidóság óriási részvéte mellett temették el a zsidó nép nagy halottját.

Özv. Tausz Vilmos Lipótné, szül. Singer Kamilla, mint feleség, fájdalomtól lesújtva jelenti, hogy hön szeretett férje,

TAUSZ VILMOS LIPÓT

épületfakereskedő,

a Lippner és Tausz cég beltagja, életének 63. évében rövid, de kínos szenvedés után elhunyt.

Temetése e hó 23.-án, hétfőn dél előtt 11 órakor volt a rákoskeresztúri izraelita temetőben.

Gyászolják: Tausz Alfréd okl. építész, Tauszig Tiborné született Tausz Mädy gyermekei, Tauszig Tibor veje és Tuszig Lacika unokája.

Chaim Nachman Bialik 1873. január 9.-én született a wolhyniai Rady nevű faluban. Sitomirban és a wolosini jesivában tanult, ahol korán megismerkedett a modern héber irodalommal. Nevét „El ha-Cipor“ (A madárhoz) című első versével tette ismertté. A Golusz tragédiáját nagyszabású epikai költeményben énekelte meg (Halottak a sivatagban). 1921-ben hagyta el Oroszországot s két évi németországi tartózkodás után Palesztinába költözött, ahol zsidó nemzeti érzéstől áthatott verseiért és egyéb írásaiért általános szeretetnek és tiszteletnek örvendett. Ötven éves születésnapján munkáit négy kötetben adták ki. Verseit csaknem minden európai nyelvre lefordították.

HÁZASSÁG. Dr. Dévai Károly fővárosi ügyvéd és Erdős Böske, Erdős József hirdetőirodatulajdonos leánya, július hó 29.-én, déli 1 órakor Budapesten, a Dohány uccai templomban házasságot kötöttek.

LOSONCI HERZOG IGNÁC MEGHALT. Herzog Ignác, aki már a békeidőkben jelentős szerepet játszott a magyar gazdasági életben, július 27.-én hirtelen elhunyt Losoncon. Ő alapította a híres „Herzog és Kohn“ céget és mindvégig megtartotta jelentős és tekintélyes pozícióját a gazdasági életben. Aelnöke volt a csehszlovák szeszfinomítók egyesületének és elnöke a szlovenszkoói finomítóknak. A „Danubia fakereskedelmi r. t.“ alapítója és elnöke volt és igen hasznos munkálkodást fejtett ki a magyar és csehszlovák kereskedelmi kapcsolatok kiépítésében és fenntartásában. Buzgó, hű fia volt felekezettünknek és sokoldalú elfoglaltsága dacára a hitéletet sem hanyagolta el és vezette a losonci hitközség ügyeit utolsó percéig, lelkesen és buzgón, mint a hitközség elnöke. Temetése július 29.-én volt. Az elhunyt hatalmas losonci gyáranak udvarán volt felállítva a ravatal, amit cégeinek és gyárainak küldöttségei, a rokonok és jóbarátok hatalmas gyűréje vont körül. Dr. Burger Simon losonci főrabbi megrázó beszédben búcsúztatta el az elhunytat és méltatta érdemeit a losonci izraelita hitközség körül. Ezután elindult a gyászolmenet a temetőbe, ahol a családi sírboltba helyezték örök nyugalomra Losonci Herzog Ignácot.

Feloldó szerkesztő és kiadó: Dr. KENÉZ-KURLÁNDER EDE, Budapest, VI. gr. Zichy Jenő u. 43.

Télefon: Aut. 27-1-35. — Az előfizetés ára: egész évre 30 pengő, egyszerű papíron 20 pengő.
Postatakarószám: 16.760

Nonfeld Zoltán (PANNONIA) nyomda Budapest, VII. Rombach u. 8. — Télefon: József 42-3-09